

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ СТАНОВЛЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ В ЗЕРНОВОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

О. В. Захаріна, к. е. н., доцент
Житомирський національний агроєкологічний університет

Визначено основні організаційно-економічні засади формування кооперативного руху в зерновому секторі України. Ідентифіковані напрями державної підтримки розвитку сільськогосподарської кооперації.

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси в економічній системі України вимагають від виробників зерна підвищення конкурентоздатності продукції, забезпечення ефективності виробництва, чіткої стратегії поведінки на ринку, що може бути забезпечено за рахунок розвитку сільськогосподарської кооперації. Історичний досвід розвитку сільськогосподарської кооперації в Україні та розвинутих країнах світу, засвідчує, що саме кооператив, основна мета якого – обслуговувати основну діяльність членів сільськогосподарських кооперативів, може забезпечити їм реальний доступ до фінансових і матеріальних засобів. Він може й повинен стати зв'язуючою ланкою між приватним товаровиробником і ринком, допомагаючи товаровиробнику зерна у сфері збуту продукції, в матеріально-технічному забезпеченні, кредитуванні, агрономічному та зоотехнічному обслуговуванні тощо.

Аналіз останніх досліджень і постановка завдання. Фундаментальні принципи кооперації, організаційна побудова кооперативів відображені у працях західноєвропейських вчених Д. Бейтмена, А. Вандер Звана, М. Дігбі, Й. Нільсона, К. О'Лірі, У. Уоткінса, Р. Якобсона. Вагомий внесок у розвиток теоретичних, методологічних і практичних аспектів кооперації належить представникам американської наукової школи М. Абрахамсену, Б. Андерсену, Д. Бартону, Д. Вурхісу, І. Ємельянову, Р. Кнутсону, І. Рою, М. Фултону, Л. Шрадєру.

Серед вітчизняних класиків кооперативної думки варто згадати М. Туган-Барановського, М. Кондрат'єва, Б. Мартоса, О. Чайнова, І. Смелянова, І. Витановича. Їх фундаментальний внесок у розвиток сільськогосподарської кооперації визнаний і належним чином оцінений науковцями та кооператорами-практиками у світі. Питанням розвитку кооперації в аграрному секторі національної економіки присвятили свої дослідження вітчизняні вчені, серед яких найсуттєвіший внесок зробили В. Зіновчук, Л. Молдаван, В. Гончаренко, Ф. Горбонос, А. Пантелеймоненко, Ю. Ушкаренко. Проте, незважаючи на значну кількість наукових публікацій з питань розвитку сільськогосподарської кооперації, гострими залишаються проблеми, пов'язані з розробкою механізму державної підтримки кооперації, її роллю у становленні інфраструктури ринку зерна, науковим обґрунтуванням подальших напрямів формування кооперативного руху у зерновому секторі України.

Об'єкт та методика дослідження. *Мета статті* полягає в обґрунтуванні теоретичних та організаційних засад розвитку сільськогосподарської кооперації як одного з основних напрямів відродження зернового сектора економіки України. *Об'єктом дослідження* є процеси формування та забезпечення ефективного функціонування сільськогосподарських кооперативів в період ринкових трансформацій аграрного сектора України та зернового господарства зокрема.

Методологічне забезпечення дослідження ґрунтується на принципі єдності теорії і практики та системно-синергетичному підході. Для реалізації поставленої мети використано такі *методи економічних досліджень*: історико-економічний, спостереження та теоретичного узагальнення, метод наукової абстракції та монографічних спостережень тощо.

Результати дослідження. Сільськогосподарська кооперація сприяє розвитку та ефективній діяльності зернового сектора, дозволяє виробникам адаптуватись до постійно змінюючих економічних умов та досягти економічних результатів, яких важко чи навіть неможливо досягнути при індивідуальній діяльності. Так, дрібні і середні господарства мають обмежені можливості для первинної обробки та зберігання збіжжя. Саме кооперативи дають можливість включити вироблену фермерськими та селянськими господарствами продукцію в маркетинговий ланцюг, підвищити додану вартість продукції, а також покращити якість і безпечність зернової продукції. Розвиток сільськогосподарської кооперації – засіб формування середнього класу на селі. Кооперативи є інструментом об'єднання малими виробниками сільськогосподарської продукції власних ресурсів і здійснення

спільних стратегій на ринках продукції, послуг і засобів виробництва. Кооперація дає змогу зменшити собівартість продукції, підвищити її якість, полегшити доступ до організованих ринків збуту, підвищити доходи учасників та якість життя тощо.

Відповідно до Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію», *сільськогосподарський кооператив* – юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами, що є сільськогосподарськими товаровиробниками, на засадах добровільного членства та об'єднання майнових пайових внесків для спільної виробничої діяльності у сільському господарстві і обслуговування переважно членів кооперативу [3].

Особливість сільськогосподарського кооперативу полягає в тому, що він:

- належить сільськогосподарським товаровиробникам – своїм членам-клієнтам і управляється ними на демократичних засадах;
- надає своїм членам та послуги, які необхідні для їх власних колективних, фермерських чи особистих підсобних господарств;
- не ставить за мету отримання прибутку для себе, а передбачає збільшення прибутку господарств своїх членів.

Специфічною рисою сільськогосподарського кооперативу є те, що його члени поєднують в одній особі співвласника кооперативного підприємства та його клієнта. Це має можливе стимулююче значення, сприяє орієнтації інтересів учасників кооперативного підприємства, насамперед на пошук економічної вигоди у групових діях (рис. 1).

Розвиток сільськогосподарської кооперації забезпечується виконанням основних функцій – економічної, соціальної, екологічної.

Економічна функція визначається об'єднанням засобів виробництва, коштів і праці товаровиробників, що дозволяє їм раціонально та ефективно вести господарську діяльність. Соціальна функція притаманна усім видам кооперативів, оскільки вони є об'єднанням громадян з метою забезпечення для себе умов виробництва, збуту, постачання і споживання. Соціальна функція сільськогосподарського кооперативу має зосереджуватися на таких пріоритетних напрямках, як забезпечення зростання рівня добробуту та якості життя членів кооперативу, підтримання та розвиток соціальної інфраструктури сільської території, підвищення загальноосвітнього та фахового рівня селян [4, с. 10].

Екологічна функція полягає в організації і проведенні спеціальних заходів щодо збереження довкілля, захисту природного середовища, використанні екологічно безпечних заходів хімізації, застосуванні маловідходних і безвідходних технологій у виробництві,

а також раціональному використанні природних ресурсів та виробництві екологічно безпечної продукції.

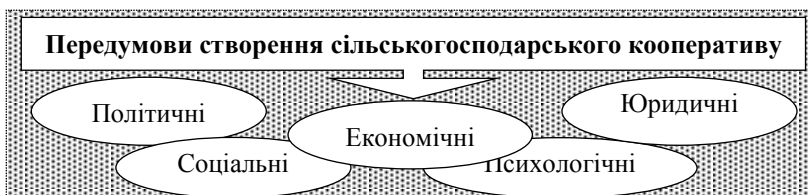
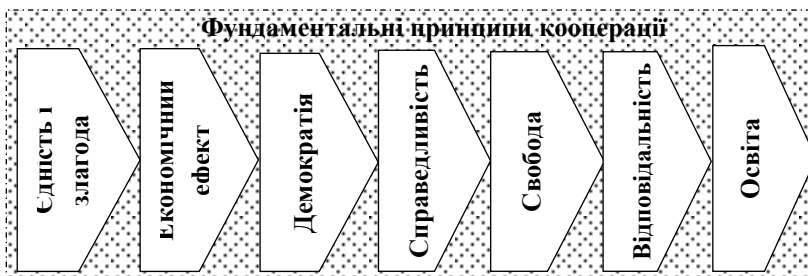
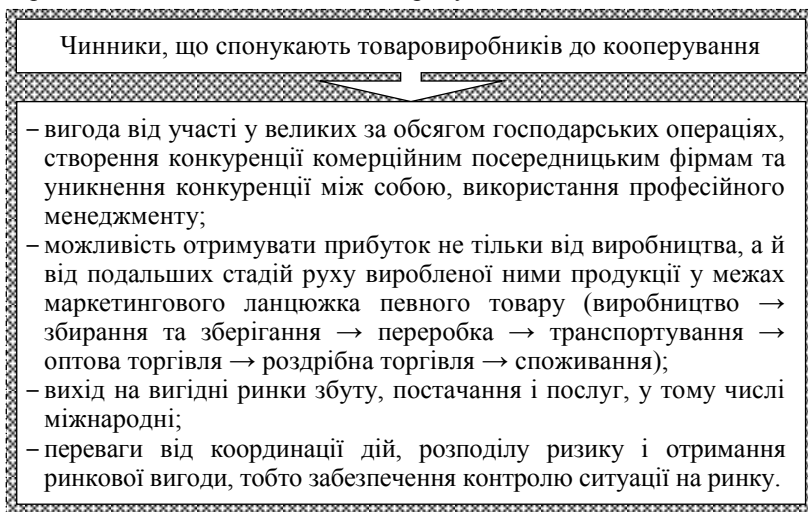

Рис. 1. Організаційно-економічні характеристики кооперативу

Кооперативи створюються товаровиробниками для виконання тих функцій, які органічно пов'язані з виробничою діяльністю. Кооперативне підприємство створене не для отримання прибутку, а для надання послуг, і позбавлене права нагромадження прибутку або його розподілу відповідно до вкладеного капіталу [1, с. 258]. Тому

сільськогосподарський кооператив є неприбутковою організацією, а його прибуток розподіляється між членами кооперативу пропорційно участі в господарській діяльності кооперативу [1, с. 52].

З метою розвитку сільськогосподарської кооперації важливо мати механізм державної підтримки створення і діяльності кооперативів (рис. 2).

Рис. 2. Організаційно-економічний механізм державного регулювання і підтримки розвитку кооперації

Надаючи фінансову підтримку кооперативам держава на конкурсних засадах спрямовує бюджетні кошти для придбання сільськогосподарської техніки, обладнання та устаткування вітчизняного виробництва. Фінансова підтримка надається кооперативу в розмірі 90 % вартості техніки без урахування сум ПДВ за умови попередньої оплати кооперативом постачальнику техніки 10 % її вартості та укладення з управлінням відповідного договору [2]. Однак, бюджетні кошти не виділяються: по-перше, кооперативам, які мають заборгованість із виплати заробітної плати, а також заборгованість перед державним та місцевими бюджетами та Пенсійним фондом України, а також тим, у яких виявлено факти нецільового використання бюджетних коштів, і, по-друге, кооперативам, які визнані банкрутами, щодо яких порушено справу про банкрутство та які перебувають у стадії ліквідації.

Висновки. Таким чином, однією з важливих передумов формування і успішної діяльності кооперативів є територіальна концентрація сільськогосподарських товаровиробників, а обов'язковою умовою початку розробки проекту організації кооперативу має бути їх ініціатива та зацікавленість. Важливе значення при цьому має підтримка становлення та розвитку кооперативу з боку органів державного управління та с.-г. громадських об'єднань.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження розвитку кооперативного руху в Україні варто спрямувати на визначення чинників, що негативно впливають на розвиток сільськогосподарських кооперативів та унеможливають їх адаптацію до ринкових умов та вимог СОТ.

Список використаних джерел

1. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу / В. В. Зіновчук. – К. : Логос, 2001. – 380 с.
2. Коваленко Т. Державна підтримка сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://www.agro-business.com.ua>.
3. Про сільськогосподарську кооперацію [Електронний ресурс] : Закон України № 469/97 – ВР від 17.07.1997 р. (із змінами). – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Ушкаренко Ю. В. Розвиток сільськогосподарської кооперації (теорія, методологія, практика): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д.е.н.: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами» / Ю. В. Ушкаренко. – Житомир – 2010. – 36 с.